

ภาคผนวก ก : ศิลาคาริก

ศิลาคาริกที่เนินดินใกล้รัตนาคาร ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ปัจจุบันมีขนาดกว้าง ๑.๐๕ เมตร สูง ๐.๘๐ เมตร หน้า ๐.๓๘ เมตร ตั้งอยู่ในศาลาริมถนนเสาวภา ใกล้โรงเรียนเกาะสีชัง พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๔๐ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๗ องศาตะวันออก มีข้อความ ดังนี้

ศุภมัสดุ รัตนโกสินศก ๑๑๐ สมัยกาลกำหนดพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ เกาะสีชัง เพื่อจะรักษาพระโรคสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอัญญาศเดชาวุธ เมื่อวันที่ ๓๐ เดือนเมษายนจนถึงวันที่ ๒๐ เดือนกรกฎาคมจนถึงวันที่ ๒๓ เดือนสิงหาคม ระยะเวลาหนึ่ง ส่วนในระยะเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินออกมาประทับอยู่คราวนี้ ทรงพระราชดำริว่า การซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงพระประชวรครั้งนี้มีอาการมาก ถ้าหากมิได้มาประทับรักษาพระองค์ที่เกาะสีชังนี้ ก็น่าจะไม่วายพระโรคได้ เกาะสีชังเป็นภูมิสถานอันมีอากาศดีควรจะเป็นที่รักษาไข้เจ็บแลเป็นที่ออกมาพักอาศัยให้มีความสุขแลร่างกายได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้ว่า ถ้าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอหายประชวรแล้วจะทรงสร้างสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่แลที่ไปมาค้าขายแลรักษาตัวในเกาะสีชัง เพื่อให้เป็นที่แสดงพระราชหฤทัยยินดี และมีประโยชน์แก่ชนทั้งปวงถ้วนหน้า ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอมีพระอาการคลายขึ้น ได้ทรงเริ่มการก่อสร้าง คือโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานขึ้นที่หาดด้านเหนือของแหลม ซึ่งเป็นที่จะสร้างพระราชวัง โดยกว้าง ๒ วา ๘ นิ้ว ยาว ๓ เส้น ๑ วา ๒ ศอก มีเรือนสะพาน ๓ หลัง บันไดขึ้น ๗ บันได พระราชทานชื่อว่า สะพานอัญญาศเดชา โปรดให้สร้างประภาคารสูง ๓๐ ฟุต ขึ้นไว้ที่ศิลาในน้ำตรงสัมปะย็อพระราชทานชื่อว่า อัญญาศเดชาประภาคาร การก่อสร้างทั้ง ๒ อย่างนี้ใช้เงินพระคลังข้างที่เป็นส่วนพระราชทรัพย์สำหรับพระองค์ มิใช่เงินจากราชการแผ่นดิน โปรดให้เบิกเสารงขึ้นไว้บนเขาสูงยอดพระจุลจอมเกล้าสำหรับบอกเรือไปมา พระราชทานชื่อว่า เสารงอัญญาศเดชา ตัดถนนตั้งแต่แหลมวังขึ้นไปถึงหลังโฮเต็ล ยังตัดต่อขึ้นไปจนถึงท่าไร่บนนี้ สายหนึ่ง พระราชทานชื่อว่า ถนนอัญญาศเดชา ตัดทางแยกจากถนนอัญญาศเดชาตรงไปเขาขาด พระราชทานชื่อ ถนนเสาวภา ในที่บริเวณข้างถนนตั้งแต่ประตูอัญญาศเดชาเข้าไปจนกระทั่งถึงเขาขาด ให้ตัดทางปลูกต้นไม้คือแต่งเป็นวนะสถานสำหรับเป็นที่สำราญใจ สำราญกายของชนทั้งปวงพระราชทานชื่อ อัญญาศเดชาวัน สร้างศาลศรีขไลรเทพอันเป็นที่นับถือของชนชาวเกาะสีชังที่ใหญ่เขาพระองค์ขจร การก่อสร้างทั้งปวงนี้ได้เริ่มขึ้นนับได้ ๔๐ วันถ้วน เปนอันแล้วเสร็จได้ตั้งพระประสงค์ ครั้นวันที่ ๒๓ เดือนสิงหาคมรัตนโกสินศก ๑๑๐ จึงได้มีการมงคล สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอัญญาศเดชาวุธทรงเปิดประภาคารจำลองอันเป็นเครื่องหมายให้จุดไฟที่อัญญาศเดชาประภาคาร แลชักธงบรมราชวัชขึ้นที่เสารงอัญญาศเดชาเป็นประถม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตรึงตาปูที่สะพานอัญญาศเดชาเป็นที่หมายว่า การสะพานนั้นเปันอันแล้วเสร็จ แล้วสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกเธอได้ทรงรำกระบี่กระบอง งาม ดาบสองมืออย่างละคู่ แล้วสวดพระพุทธมนต์ รุ่งขึ้น วันที่ ๒๔ เวลาเช้าเลี้ยงพระสงฆ์ เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินทรงตัดแพรแถบเปิดถนนอัญญาศเดชา แลชักผ้าคลุมชื่อ และไขกุญแจเปิดประตูอัญญาศเดชาวัน พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระวรราชเทวี อันเปันพระมารดาทรงปลูกต้นไม้ในกลางวนะ เปัน

สำคัญในการที่สร้างวะนะแทนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ครั้งที่ ๒๕ ที่ ๒๖ เสด็จพระราชดำเนินประพาศ
สถานที่ต่างๆ ที่ได้สร้างขึ้นในอัญญาศักระวัน และมีละครเบิกโรงวันที่ ๒๓ แลเล่นเต็มวันอีกสามวัน ครั้นวันที่
๒๖ เวลาบ่ายได้พระราชทานสิ่งของเครื่องเรือนแลเครื่องทำครัว กับเครื่องทำมาหากินและการต่างๆ รวม
๘๖ ส่วน และราษฎรซึ่งตั้งบ้านอยู่ตำบลเกาะสีชังนี้ ทั้ง ๘๖ ครัว เวลาค่ำมีดอกไม้เพลิง แลเลี้ยงพระบรม
วงษานุวงษ์ ข้าราชการบันดาซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินออกมาทิวหน้า เป็นการฉลองสิ่งที่ทรงสร้างขึ้น
เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ชนทั้งปวง ในเกาะสีชังนี้ จึงโปรดเกล้าให้จารึกไว้ในก้อนศิลานี้เป็นที่ระลึกสืบไป